

Nasilje kot oblika vedenja

Nina Laloš

Povzetek:

Namen prispevka je opozoriti različne ustanove, kot so vrtci, šole, zdravstvene ustanove, prevzgojni domovi itd. in tudi starše, da tudi otroci doživljajo nasilje, kar velikokrat ostane spregledano in zanemarjeno. Večkrat bi si morali kritično zastaviti vprašanje, zakaj pride do vrstniškega nasilja ter najti možne odgovore na vprašanja, zakaj se otroci oz. mladi vedejo nasilno ter zakaj ustrahujejo svoje vrstnike. Pomembno je, da najdemo čim več odgovorov na zastavljena vprašanja ter da v zvezi z njimi odločno ukrepamo.

Metodologija: prispevek zajema ugotovitve in dognanja že obstoječih raziskav in besedil o vrstniškem nasilju, ustrahovanju med otroki in o dejavnikih, ki so povezani z nasiljem.

Glavne **ugotovitve** prispevka so, da v družbi obstaja veliko dejavnikov, ki so tako ali drugače povezani z nasiljem. Nanje je moč v določeni meri vplivati in tako pripomoči k zmanjšanju pojavnosti nasilja. Zavedati se je treba, da posledice nasilja, ki ga je človek deležen, trajno vplivajo nanj, na njegov način razmišljanja in na njegovo življenje v celoti.

Izvirnost/pomembnost prispevka se izraža v izpostavljenem problemu, kaj mlade ovira pri iskanju pomoči, ter v posredovanih predlogih, kako lahko žrtve, odrasli ter vrstniki oz. priče ustavijo ustrahovalce pri ustrahovanju. Celotno družbo je treba vzpodbujati, da reagira na vsak pojav nasilja. Prispevek je namenjen vsem, ki imajo na kakršenkoli način opravka z mladimi, in tistim, ki se ukvarjajo z mladoletnimi prestopniki.

Ključne besede: vrstniško nasilje, ustrahovanje, odnos družbe do nasilja, dejavniki, povezani z nasiljem.

1 UVOD

Z nasiljem se tako ali drugače srečujemo vsak dan, pri tem pa največkrat niti ne razmišljamo o tem, katere oblike vedenja pojem nasilja zajema. Medvrstniško nasilje, nasilje nad otroki, vojaški obračuni, nasilje v družinah, na delovnem mestu, v soseščini, nad narodnostnimi manjšinami, nasilje v prometu, politično nasilje, versko nasilje, nasilje v športu idr. je le nekaj oblik nasilja, ki predstavlja pereč problem v današnji družbi. Pri tem se vse premalo zavedamo, da sami zavedno ali nezavedno soustvarjamo in podpiramo nasilje v vseh svojih pojavnih oblikah, ne glede na to, da ga javno obsojamo in se zgražamo nad nasilnim vedenjem posameznikov, skupin, skupnosti ali celotnih narodov. Kljub temu pa, več ko vemo o samem nasilju ter njegovih posledicah, ki jih pušča v okolju, bolj postajamo občutljivi nanj in si želimo ukrepati. Vsaj mislimo, da bi morali. Naša pasivnost se vse prevečkrat odraža tudi v tem, da delimo svet na nas, dobre ljudi, in na one, ki so slabi, neuravnovešeni in vedno povzročajo težave. Vedno so krivi za aktualne nevšečnosti in gorje, ki se dogajajo. Na splošno smo ljudje vedno manj pripravljeni prisluhniti drugim in jim po svojih močeh pomagati, saj kaj takega zahteva naš čas in našo energijo. Predvsem voljo, vztrajnost in potrpljenje.

Bolj bi morali biti pozorni na to, kaj se dogaja okoli nas, kaj se godi z našimi bližnjimi, in se spraševati, kakšna je v trenutnih dogajanjih naša vloga. Pomembno je, da se svoje vloge in možnosti, ki jih pri tem imamo, zavedamo. Absolutno bi morali več pozornosti namenjati tudi temu, kako doživljajo svet, svoje okolje in medosebne odnose s svojimi vrstniki in z odraslimi otroci. Predvsem znotraj družine in skozi vzgojo, ki so jo deležni, se že od svojih zgodnjih let srečujejo tudi z nasiljem, tako fizičnim kot psihičnim, kar nedvomno vpliva na oblikovanje njihove osebnosti in posledično vedenja. Nasilje na televiziji, na internetu, nasilje v računalniških igrah, ustrahovanje, besedno nasilje, avtoritarnost, igrače za nasilje idr. je le nekaj primerov nasilja, s katerim se srečujejo otroci. Nasilni dogodki in nasilne oblike vedenja sčasoma prerastejo v njihov način življenja, saj česa drugega niti ne poznajo. Zato bodimo pozorni, kaj se dogaja z otroki, jemljimo jih resno in se jim naučimo prisluhniti. Ker, če že majhnega otroka navajamo na nasilje, kot odrasel človek ne bo znal živeti brez njega. Pri tem ne gre samo za vzgojo otrok z ali brez nasilja, temveč za miselnost družbe kot celote, ki bi se morala, globalno gledano, začeti spreminjati, to pa je prvi pogoj za zmanjšanje nasilja v svetu. Ravno s tem namenom so v nadaljevanju članka podrobneje predstavljeni vrstniško nasilje, ustrahovanje ter splošen odnos družbe do nasilja. Znotraj slednjega je predstavljenih nekaj dejavnikov, ki vplivajo na pojav nasilja in nam pomagajo lažje razumeti, kaj in kako nasilje povzroča.

2 NASILJE

»Družino država in družba prepoznavata kot socialno skupino, v kateri se pridobivajo primarna občutja varnosti, zaželenosti in družbene sprejetosti. V družini potekajo temeljni socializacijski procesi, ki so izjemno pomembna popotnica za posameznikovo nadaljnje psihosocialno življenje. Družina je namreč tista, v kateri otroci najprej razvijejo odnos do sebe, drugega ter skupnosti kot celote. Vedenjski vzorci, ki jih družina posreduje posamezniku, so pomembna osnova za razvoj osebnosti« (ReNPPZK0711, Ur. l. RS, št. 40/2007). Otroci imajo v zgodnjih najstniških letih še vedno veliko idealov in zelo visoko razvite socialne norme. Njihovo nasilno venje lahko povzroči tudi njihovo razočaranje nad licemerskim obnašanjem odraslih do nasilja. Kljub veliki občutljivosti okolice na kakršnokoli nasilje, le-to še vedno velja za eno izmed ključnih sredstev pri doseganju ciljev. Tako vedenje pa pri mladih neredko pripelje tudi v navzkrižje z zakonom (Erb, 1997).

Vsakdo je kdaj v življenju deležen nasilja in vsako nasilje pusti na človeku določene posledice. Le-te se največkrat kažejo kot strah, zaskrbljenost, živčnost, neobvladovanje jeze, težave s koncentracijo, depresija, umik pred neznanim, nedejavnost, samoobtoževanje, jeza, sram, izguba dobre samopodobe in samospoštovanja. Naštetemu posledično sledijo še motnje hranjenja, odvisnosti in težave s spanjem. Na odziv posameznika na nasilje, ki ga doživlja, vpliva njegova osebnost, kar hkrati pomeni, da se posledic, ki jih bo doživeto nasilje pustilo na posamezniku, ne da vnaprej določiti. Obstaja pa velika verjetnost, da se bodo posledice nasilja, ki se kažejo že v otroški dobi, z leti okrepile in vplivale na posameznikovo razmišljanje in njegov način življenja. Izkušnja nasilja v otroštvu pusti posledice za vse življenje (Kuhar, 1999).

Obdobje zorenja in odraščanja pomeni za mladostnika tudi pričetek soočanja z zahtevami, ki jih prinaša odraslost. To so zahteve staršev, učiteljev, družbe in tudi samega sebe. Kakršnakoli zahteva pomeni za posameznika pritisk. Kadar le-ti postanejo za mladostnika, ki zaradi različnih razlogov ne zna ali ne zmore ustrezno reagirati, preveliki, lahko celotna situacija

sproži niz impulzivnih reakcij, ki se lahko končajo z duševno motnjo, samopoškodbami¹ ali celo samomorom.

Bistvenega pomena je, da so problemi v družini pravočasno odkriti in da ustrezne službe nastopijo pravočasno.

2.1 Jeza

Jeza je čustvo, ki ga sprožajo vsakodnevne frustracije, s katerimi se srečuje posameznik. Jeza se pretvori v energijo ali moč, ki se lahko uporabi konstruktivno ali destruktivno. Konstruktivno uporabljeno moč imenujemo tudi zdrava energija. Ni asocialna in ne ogroža resno posameznika in okolja. »Normalno« izražanje jeze usmerja posameznika v uspešno zadovoljitev svojih želja.

Igra je le ena od oblik konstruktivnega izražanja nakopičene jeze. Za otroka je igra resnična in jo zato jemlje zelo resno. V igrah, ki se jih igrajo otroci, je pogosto veliko sovraštva, kaznovanja in »ubijanja«. Otroci uživajo v ustvarjanju in uničevanju; pogosto namreč svoje nove stvaritve že v naslednjem trenutku uničijo. Z odraščanjem se otrok uči svoja čustva izražati drugače, neposredneje. Odraz tega so njegove izjave: »Sovražim te!« ali »Želim, da si mrtev/-a!« Izrečene besede vsebujejo sporočilo, da je otrok na nekoga jezen in ga zato želi uničiti. Ta in podobna sporočila naj nas ne bi presenetila, saj v bistvu izražajo jezo oz. so nadomestilo za sporočilo: »Jezen/-a sem na tebe!«

V nasprotnem primeru se destruktivno izražena energija oz. moč jeze kaže kot nekontrolirana čustva jeze, razjarjenost, bes, divjanje in nasilje (Kristančič, 2002).

2.2 Agresija

Agresivno je tisto dejanje, ki namerno povzroča fizično ali psihično škodo ali bolečino drugi osebi, živalim ali neživim predmetom. (Vedenje, ki nenamerno povzroči škodo ali bolečino ni agresija.) Za fizično agresijo je značilno, da agresiven otrok pogosto uporabi fizično moč, s pomočjo katere želi dobiti ali obdržati predmet, s katerim se trenutno igra. Mlajši otroci z agresijo najpreprosteje in najhitreje dosežejo svoje cilje. Psihična agresija je sovražno nastrojena; njen namen je, da otrok z besedo ali slabim dejanjem prizadane svojega vrstnika. Maščevanje in ljubosumje sta najpogostejša vzroka za tovrstno vedenje. Otroci, ki so nagnjeni k izražanju te vrste agresije, pogosto udarjajo vrstnike, jim pulijo lase in jih praskajo. Zmerjanje in poniževanje sta pogostejša pri starejših otrocih (Miller, 2000: 188).

Agresivnost se lahko deli tudi glede na tip osebnosti. Ekstravertirani ljudje reagirajo takoj in spontano. Pasivni ter hkrati agresivni ljudje reagirajo drugače. Agresivne občutke počasi kopičijo v sebi. Ko se le-teh nabere dovolj, eksplodirajo z zamikom, podobno kot pri tempirani bombi. Tako vedenje potegne za sabo cel kup neprijetnosti, ki bi se jih pogojno dalo predhodno preprečiti, saj pasivno-agresivni ljudje z neverbalno komunikacijo ves čas opozarjajo, v kakšnem stanju so (Chalvin, 2004).

¹ Samopoškodbno vedenje je namerno povzročanje poškodb, ki so usmerjene na lastno telo. Med najpogostejše oblike takšnega vedenja sodijo vreznine z ostrimi predmeti, tudi žigosanje, praskanje, zbadanje telesa, puljenje las, samozastrupitve ter različne druge oblike telesne poškodbe. Samopoškodbno vedenje je izraz notranje bolečine mladih in istočasno klic po pomoči, ki nas poziva, naj stisko prepoznamo, se nanjo ustrezno odzovemo in mladostniku pomagamo (<http://www.zzv-ce.si/unlimitpages.asp?id=370>).

Pomembno je, da se agresije ne spregleda, saj se jo tako le še dodatno vzpodbudi. Mlajši otroci še ne razumejo, da vidi in doživlja vsak posameznik svet na svoj način. Prepričani so, da vidijo vsi določeno situacijo enako, to pomeni tako, kot jo vidijo oni sami. To je bistveni razlog, zakaj ignoriranje agresije razumejo kot odobravanje takšnega vedenja. Tudi zato je pomembna naloga odraslih, da otrokom pomagajo najti alternative pri agresivnem vedenju. Pokazati jim morajo drugačne, sprejemljivejše načine izražanja svojih frustracij, kar je zelo pomemben korak pri preventivi v zvezi z nasiljem. Zavedati se je treba, da bi otroci marsikdaj ravnali drugače, če bi le znali (Miller, 2000). Pri tem je še pomembno poudariti, da kaznovanje v večji meri agresijo povečuje in ne zmanjšuje.

Za agresivno osebo je značilno, da ima zelo nizko samozaupanje in da živi pod stresom. Boji se, da bi ji drugi ljudje vzeli moč, zato jih zavrača. Agresivno vedenje je obrambna reakcija, saj z njim agresivna oseba skriva svoj lastni strah. Strah in grozo vzbujata pri drugih ljudeh, sama pa daje s svojo predrznostjo vtis, da se ničesar ne boji. Nenehno išče različne načine, ki bi ji omogočili s pomočjo sile narediti vtis na druge ljudi in hkrati doseči želene cilje. Agresivna oseba vidi v resnici povesod nevarnosti. Zdi se ji, da jo ljudje napadajo. Svojo agresivnost opraviči kot odgovor na napade drugih, saj meni, da ima pravico do samoobrambe. Agresivna oseba je maščevalna, ne spoštuje meja in se nikoli ne umakne pred konflikti. Konflikte povzroča sama ter jih še dodatno pogloblja z uničujočo nasilnostjo, s čimer spravlja ljudi v stresno situacijo.

Agresivnejši ljudi s svojim vedenjem in odnosom do njih prizadane. Do njih je ironičen in nasilen, vse skupaj pa pripomore k ustvarjanju sovražnega vzdušja in k pridobivanju sovražnikov. Nihče si ne želi agresivnega človeka za svojega prijatelja, zato se ljudje prenehajo zanimati zanj, ne poslušajo ga več in na splošno ne iščejo stikov z njim. Agresivnejši tako izgublja zaupanje in ugled. Ljudje se ga bojijo. Nihče se ga ne upa razjeziti z nasprotovanjem njegovim odločitvam ali s posredovanjem slabih novic. Laskaju mu. Dolgoročno gledano ostane agresivna oseba brez informacij, saj se pričnejo različni dogodki odvijati mimo njene vednosti. Trpi zaradi osamljenosti in občutka prikrajšanosti, kar prispeva k še večji agresivnosti. Nekateri ljudje se agresivnejšu zoperstavijo z agresijo, kar povzroči pri njem občutek, da je nasilja vedno več ter da postaja možnost fizičnega obračuna neizogibna. Zaradi svojega vedenja, nesposobnosti molčanja, poslušanja in dopustitve, da stvari minejo same od sebe, se stanje dramatično poslabša. Agresivnejši ni pripravljen spremeniti svojega vedenja, saj mu občasno tako vedenje omogoča uspeh. Žrtve močno prizadane, povzroči jim travme in trpljenje. Ob tem se ne počuti več ogroženega ter občuti olajšanje (Chalvin, 2004: 51 - 53).

Napačno je, če agresivne otroke izločimo ali jih obravnavamo kot bolnike, ki jim je zaradi njihovega stanja vse dovoljeno. Dejstvo je, da je vsakovrstnega nasilnega vedenja vse več, če ga toleriramo. Potrebno je takojšnje reagiranje. V nasprotnem primeru damo nasilnejšem potrditev, da je njihovo ravnanje pravilno, oz. da se z njim strinjamo (Erb, 1997). Pomembno je, da ne sprejemamo lastne odgovornosti za jezo nekoga drugega, vrstnika, prijatelja, partnerja ali sodelavca, in da ne reagiramo agresivno. Nasilne osebe so same odgovorne za svoja nasilna dejanja. Ko se znajdemo v nasilnih odnosih, je pomembno ostati miren, obvladan ter ohraniti osebno samospoštovanje in samozaupanje. Otroci potrebujejo vzor v odraslih, ki znajo obvladovati in imeti pod nadzorom svoja lastna čustva. To daje otrokom občutek varnosti. Tako vejo, da, četudi se sami ne bodo zmogli več obvladovati, bo odrasel človek še vedno obdržal svojo lastno kontrolo samega sebe.

Jezna oseba mora sama spoznati problem, ki jo teži in obremenjuje. Pokazati mora željo in voljo do spremembe. Zavedati se je treba, da sta pri otrocih agresivnost in nasilje pojava, ki sta neločljivi del celote. Če ju želimo odpraviti, moramo vplivati na celoto. Zato je prvi korak razumevanje osnovnega vzroka agresije (fizični strah pred ostalimi, težave znotraj družine, vedenjska motnja, čustvena travma, izpostavljenost nasilju preko medijev, jeza, žalost idr.). Nadaljnje je pomembno identificirati dejavnike, ki sprožijo agresivno vedenje. Tako lahko odrasli preprečijo probleme, preden le-ti nastanejo (http://www.dupagehealth.org/health_ed/parent_managing.html, (<http://en.wikipedia.org/wiki/Aggression>).

3 VRSTNIŠKO NASILJE

(Med)vrstniško nasilje je eden izmed možnih prevodov angleške besede *bullying*, ki se jo lahko prevaja tudi kot *ustrahovanje* ali *trpinčenje*. Vrstniško nasilje pomeni vedenje, ki prestopa meje dovoljenega in se zato dogaja skrito v neformalnih skupinah, pomeni pa tudi vedenje, ki je na zapleten način pogojeno z individualnimi, medosebnimi, skupinskimi, socialnimi in političnimi dejavniki. Praviloma tako vedenje umeščeno v določen socialni sistem, ki omenjeno vedenje omogoča, ga vzpodbuja ali nagrajuje (Kristančič, 2002: 138). Namen vrstniškega nasilja je prestrašiti in prizadeti žrtev ter povečati občutek moči povzročitelja. Vrstniško nasilje prizadane cele skupine otrok in mladih, ki se glede na svojo vpletenost delijo na žrtve, povzročitelje in opazovalce. Pomoč potrebujejo vsi, saj nihče od njih ne razume, kaj se dogaja in kakšna je njegova vloga pri celotnem dogodku.

Starost udeležencev ne omejuje pojava vrstniškega nasilja, kar pomeni, da se lahko dogaja tudi med odraslimi. Nasilje med vrstniki se največkrat dogaja v šolah, zavodih, mladinskih domovih ter tudi že v vrtcih in drugih ustanovah, namenjenih otrokom in mladostnikom. Dogaja se v okolici omenjenih ustanov in v krogu družine. Povzročitelji so nasilni posamično, v dvojicah, trojicah ali v skupinah (<http://www.policija.si/portal//preventiva/kriminal/NasiljeNadVrstniki.php>), vrstniško nasilje pa izvajajo v različnih oblikah, kot so: telesno (fizično), verbalno, psihično in ekonomsko nasilje (imenovano tudi izsiljevanje). Za telesno nasilje se šteje odpiranje, brcanje, boksanje, klofutanje, lasanje, pljuvanje, zapiranje v omare, omejevanje gibanja ipd. Med verbalno nasilje sodi uporaba žaljivk in žaljivih vzdevkov, širjenje lažnih govoric, pisanje žaljivih stvari po zidovih ali straniščih ipd. Psihično nasilje zajema izločanje oz. osamitev posameznikov, grožnje, žaljive kretnje, ustrahovanje, trpinčenje, nacionalizem, seksizem ipd. Med izsiljevanje ali ekonomsko nasilje uvrščamo zahteve po denarju ali drugih materialnih dobrinah, zahteve povzročitelja, da mu žrtev piše domače naloge, pomaga goljufati pri preizkusih znanja, molk žrtve o vandalizmu, ki mu je bila priča ipd. (Aničič, Lešnik (ur.), Plaz, Vanček, Verbnik, Veselič in Zabukovec, 2002: 106).

Ne glede na obstoječe definicije različnih oblik nasilja, imajo odrasli kar nekaj zmotnih prepričanj o vrstniškem nasilju. Aničič in soavtorji (2002: 104 - 105) so jih opredelili kot: (1) Otipavanje in izsiljevanje spolnih aktivnosti je oblika vrstniškega nasilja². (2) Vmešavanje

² Specifične značilnosti te vrste nasilja (vloga spola, posledice pri žrtvah, družbeno dovoljenje) so razlog, da je le-to uvrščeno med spolno nasilje.

odraslih bo stvari samo še poslabšalo. (3) Otroci se morajo naučiti opraviti z izzivi vsakdanjika, katerega del je nasilje. (4) Norčevanje utrdi osebnost. (5) Ustrahovanje vrstnikov je normalen del odraščanja. (6) Žrtev nasilje izziva. (7) Deklice niso nasilne. (8) Gre za neformalni nadzor; če se nekdo ne umiva in smrdi, se bo veliko hitreje začel umivati, če ga bodo vrstniki dražili. Brez nasilja ni socializacije. (9) Ko otroci ne bodo več zmogli sami, bodo že poklicali pomoč. Pri tem se vse premalo zavedamo, da ravno takšna prepričanja odraslih pomagajo ohranjati nasilje. Razlogi za to so naslednji: (1) Nična toleranca do nasilja je eden od načinov, ki pripomore k zmanjševanju nasilja v družbi. Pri tem odrasli nasilja ne problematizirajo v zadostni meri, oz. ga sploh ne problematizirajo. (2) Odrasli so prepričani, da bodo žrtve same prosile za pomoč, ko bodo čutile, da jo potrebujejo. S tem prelagajo odgovornost na žrtve. Te pa za pomoč ne prosijo, dokler niso popolnoma prepričane, da odrasli nasilje odklanjajo in obsojajo. Strah je tisti, ki žrtvam pogosto preprečuje dovoliti posredovati celo tistim osebam, ki jim najbolj zaupajo. (3) Z mnenjem, da žrtve same izzivajo nasilje (s svojim vedenjem ali lastnostmi, ki jih imajo), odrasli otrokom sporočajo, da je nasilje v določenih primerih opravičljivo. (4) Odrasli otrokom ne vzbujajo zaupanja, da pomoč obstaja, saj reagirajo šele, ko se jim zdi potrebno. Otrokova čustva pri tem niso pomembna.

Da bi uspešno delovali proti nasilju, moramo naša napačna prepričanja najprej nadomestiti z znanjem, ustreznim obravnavanemu problemu.

Ker so storilci tovrstnega nasilja bili v preteklosti večkrat tudi sami žrtve družinskega ali spolnega nasilja, so zelo pomembni programi dela z žrtvami tovrstnih zlorab.

3.1 Posledice za otroka ali mladostnika, ki je žrtev nasilja

Vsako dejanje pušča v okolici določene posledice. Pri otroku ali mladostniku, žrtvi nasilja, se posledice nasilja lahko kažejo kot: depresivnost, slabo samovrednotenje in samospoštovanje, slaba samopodoba, sramežljivost, zadržanost, pasivnost, izolacija, slabši šolski uspeh, odpor do šole, pogosto obolevanje, poskusi samomora ipd. (<http://www.policija.si/portal//preventiva/kriminal/NasiljeNadVrstniki.php>).

3.2 Znaki nasilja nad vrstniki

Da je posameznik žrtev nasilja, je moč prepoznati preko različnih znakov, ki jih nasilje povzroča. Ti znaki so: zavračanje obiskovanja šole, strah pred potjo v šolo in nazaj domov, prošnje, da se jih v šolo pelje, spremljanje staršev, pogosto toženje, da so bolni in ne morejo v šolo, izostajanje od pouka, poslabšanje učnega uspeha in dosežkov pri delu v šoli, vrnitev iz šole z uničenimi ali poškodovanimi oblačili, knjigami in šolskimi potrebščinami, otroci in mladostniki so ob prihodu iz šole lačni (nasilnež jim jemlje malico oz. denar za malico), zadržanost in potegnjenost vase. Posledično lahko otroci in mladostniki začnejo jecljati, primanjkuje jim samozaupanja, postanejo raztreseni, prestrašeni, imajo motnje prehranjevanja in hranjenja, imajo motnje spanja, poskušajo storiti samomor, zmanjkujejo jim stvari, prosijo za denar ali začnejo krasti denar (da ga dajo nasilnežu), konstantno "izgubljajo" žepnino, se nočejo pogovarjati o tem, kaj je narobe, postanejo agresivni do vrstnikov, sorojencev, do sebe ipd. (<http://www.policija.si/portal//preventiva/kriminal/NasiljeNadVrstniki.php>).

3.3 Zakaj je otrok ali mladostnik nasilen do vrstnikov

Na vprašanje, zakaj je mlad človek nasilen do svojih vrstnikov, obstaja več možnih odgovorov. Ti so: (1) nasilje je lahko znak premagovanja strahu; (2) z nasilnim vedenjem posameznik obvladuje občutja ogroženosti; (3) skozi nasilno vedenje se posameznik poistoveti z

napadalcem; (4) nasilnost predstavlja način iskanja ugodja; (5) nasilje do vrstnikov je nadomestilo za pomanjkanje samospoštovanja; (6) nasilje predstavlja impulzivni odziv na prizadetost; (7) ali prikrito samokaznovalno vedenje (Aničić in drugi, 2002: 111 - 112); (8) nasilje pomeni za posameznika način reševanja problemov, ki se ga je naučil in ga prevzel kot vzorec vedenja; (9) posameznik je sam žrtev nasilja v svoji družini ali (10) drugega vrstnika ali skupine vrstnikov; (11) posameznik se poskuša z nasilnim vedenjem do vrstnikov postaviti in si pridobiti pomembno mesto v skupini (<http://www.policija.si/portal//preventiva/kriminal/NasiljeNadVrstniki.php>).

3.4 Kaj mlade ovira pri iskanju pomoči

Molk žrtev in opazovalcev (prič) je lažje razumljiv, če poznamo razloge, zakaj otroci in mladi tako težko spregovorijo o nasilju. Ti razlogi so: (1) Strah pred maščevanjem povzročitelja. (2) Strah pred reakcijo odraslih, ki je lahko nezanimanje za problem, kaznovanje, zavrnitev in ponižanje, stigmatiziranje žrtev z izrazi kot so »toži baba« ali »špec kahla« ipd. (3) Mladi ne vedo, kako svoje potrebe in pričakovanja izraziti. Velikokrat niti niso seznanjeni z možnimi ukrepi, ki se jih odrasli lahko poslužijo. Obremenjujejo se s skrbmi, komu bodo odrasli povedali o njihovi zaupni izpovedi. (4) Dano situacijo mladi doživljajo kot nerešljivo. (5) Prepričani so, da si morajo pomoč ali posredovanje odraslih najprej zaslužiti. (6) Mladi občutijo strah pred svojo vlogo v pogovoru ter pred tem, kaj si bodo po pogovoru o njih mislili odrasli, kar jih spravlja v zadrego. Odrasli lahko mladim pokažejo, da so jim pripravljene prisluhniti in jim pomagati tako, da jih povabijo na razgovor (Aničić in drugi, 2002: 116).

Rezultati raziskav in obstoječa praksa razodevajo razloge, zakaj mladi ne iščejo pomoči, kadar bi jo potrebovali. Eden izmed najpogostejših razlogov je nezmožnost se zaupati odraslim. Vzroki za to so še strah pred stigmo in sramoto, strah pred negativnimi posledicami, negativne pretekle izkušnje z viri pomoči in prepričanje, da se ne da nič spremeniti na bolje. Zato je naloga odraslih, da postanejo čim bolj občutljivi na pojav vrstniškega nasilja. To pomeni, da je z njihove strani potrebno čim več pozornega opazovanja dogodkov okoli sebe, poslušati mladino in ji prisluhniti, kaj sporoča, prepoznati klic na pomoč, znati prepoznati različne oblike nasilja, biti pozoren na rizične dejavnike, biti pozoren na svoje vedenje, odzivanje in komunikacijo, dopolnjevati lastno znanje ter poiskati pomoč ob mnenju, da je le-ta potrebna (Aničić in drugi, 2002: 119).

4 USTRAHOVANJE

Ustrahovanje je vrsta nasilnega vedenja, ki ni vezano neposredno na določeno vrsto ljudi. Lahko se pojavi tako med odraslimi kot med otroki. Pojav ustrahovanja tudi ni odvisen od rase, spola, veroizpovedi, ekonomskega položaja itd. Ustrahovanje je javen zdravstveni problem, ki zahteva vso pozornost. Zmotno je namreč prepričanje, da je ustrahovanje le neprijetno obdobje v otroštvu, ki bo minilo. Za v otroštvu ustrahovane ljudi je pogosto značilno, da tudi v odrasli dobi še vedno trpijo za depresijo in imajo nizko samozavest. »Resni primeri ustrahovanja lahko škodijo otrokovemu razvoju. Poleg odsotnosti v šoli se lahko žrtve ustrahovanja izogibajo stiku z drugimi otroki, kar upočasni razvoj njihovih socialnih veščin. Ugotovijo lahko, da so njihova najstniška leta težja in strašnejša kot najstniška leta večine najstnikov« (Hibbert, 2006: 35 - 36). Za ustrahovalce pa obstaja velika verjetnost, da bodo kasneje v svojem življenju zašli na kriminalne poti.

Za lažje razumevanje je v nadaljevanju prikazano, kako se je pomen besede »ustrahovalec« spreminjal skozi čas: do 18. stoletja pomeni izraz »ustrahovalec« navzven velikega in pogumnega, a navznoter strahopetnega človeka, ki je zlorabljal svojo moč z namenom mučenja slabotnejših od sebe. Na začetku 20. stoletja ima izraz »ustrahovalec« slabšalni pomen, nanaša pa se na nesramnega, nasilnega in po vsej verjetnosti tudi strahopetnega človeka. Do sedemdesetih let 20. stoletja so imeli ustrahovalce za neumne ljudi, s katerimi so morali vsi ostali uspešno shajati. Od sedemdesetih let 20. stoletja dalje smo se začeli resneje zavedati pomena ustrahovanja in njegovih posledic. »Ustrahovalec« danes pomeni precej nevarno, grozečo osebo (Hibbert, 2006: 13).

Včasih ustrahovalci govorijo, da se samo šalijo, ali da je njihovo ustrahovanje le igra, toda s takim govorjenjem samo iščejo izgovor za svoja dejanja. Ustrahovalci v resnici hočejo moč in premoč nad drugimi ljudmi. Zopet drugič je izvor njihovega ustrahovanja ljubosumje, iz katerega se razvije želja po obračunu z osebo, na katero so ljubosumni. Kot orožje uporabljajo strah ter uživajo v tem, da je kdo osamljen. Nekateri ustrahovalci s silo vplivajo na druge in tako skušajo doseči svoj cilj. Drugi ustrahovalci uporabljajo bolj potuhnjene načine, kot so grožnje, da ne bodo več tvoji prijatelji in odklanjanje sprejetja v klapo. Cilj ustrahovanja je čustven izbruh žrtve, ki je dokaz, da je žrtev ustrahovalčev napad vzela resno. To pa je hkrati tudi dokaz, da je ustrahovalec našel točko, kjer je močnejši od svoje žrtve. Vsi ustrahovalci se zanašajo na to, da jih njihove žrtve ne bodo izdale.

Ustrahovalci so lahko fantje in dekleta. Dekleta lahko ustrahujejo na enak način kot fantje, največkrat pa je njihovo ustrahovanje omejeno na draženje ter obkladanje z žaljivimi izrazi. Včasih naščuvajo prijateljice proti drugemu dekletu in ga opravljajo. Fantje običajno ustrahujejo s pretepom. Razlog za to je postavljanje pred drugimi ali prepričanje, da se tako vedenje od njih pričakuje. Običajno fantje ustrahujejo fante, dekleta pa dekleta, vendar to ni pravilo (Sanders, 1999).

Poznamo tri različne vrste ustrahovanja, te so besedno, telesno in posredno ustrahovanje. Med besedno ustrahovanje sodi norčevanje iz žrtve in njene družine, opravljanje, zmerjanje, grožnje, prisila, da žrtev stori nekaj, česar sama ne želi, seksistične ali rasistične opazke o žrtvi ali njenih prijateljih ipd. Telesno oz. fizično ustrahovanje so preganjanje, fizični napadi, izsiljevanje denarja, prisila, da žrtev stori nekaj, česar sama ne želi, poškodovanje ali kraja žrtvine lastnine ipd. Med posredno ustrahovanje sodi širjenje laži in govoric ter tako spodbujanje drugih, da so hudobni do svojih žrtev, vplivanje na druge, da se ne družijo z žrtvijo in druge vrste duševnega mučenja.

Ustrahovalci se pogosto spravijo na druge le zato, ker so ti v nekem smislu drugačni od njih samih. Drugačnost lahko ustrahovalci pojmujejo v načinu oblačenja, nošenju očal, vrsti hrane, ki jo uživajo, ker prihajajo iz določene soseske ali v drugačni barvi kože. Nekateri ljudje so prepričani, da so boljši od drugih samo zato, ker so drugačne rase in kulture. Rasistični ustrahovalci ne želijo spoznati osebe, ki jo ustrahujejo. Zanimajo jih samo razlike, o katerih so prepričani, da obstajajo med njimi (Sanders, 1999: 26).

4.1 Posamezniki in skupine

Primanjkljaj socialnih veščin pri nekaterih posameznikih jim onemogoča dobro razumevanje z vrstniki ter pridobitev njihovega spoštovanja. Opisani primanjkljaj nadomesti agresivnost, s pomočjo katere skušajo doseči želene cilje. Vzrok ustrahovanja je lahko nepotrpežljivost ali dolgočasenje (pomanjkanje motivacije) pri sodelovanju z drugimi. Izvor ustrahovanja so

premajhno razumevanje, frustracije in družbene norme, kar privede do nedružabnosti posameznika.

Ena izmed značilnosti skupin mladostnikov je, da pomagajo posamezniku oblikovati njegovo podobo. Družimo se z ljudmi, ki imajo podobne interese, podobne okuse, podobno razmišljanje ter podobno gledajo na svet. Sprejetost v skupini potrjuje, da ni z nami nič narobe, oz. da naša izbrana podoba »deluje«. Druženje in sprejetost v skupini daje posamezniku samozavest, potrjuje prijateljstva, omogoča učenje novih veščin ter pomaga doseči to, česar ne bi mogli doseči sami. Ne smemo pa pozabiti, da obstajajo tudi negativni vidiki druženja v skupinah oz. njihovega obstoja. Da nas člani skupine sprejmejo medvse, smo nemalokrat pripravljene zavreči vse, kar skupini ne ustreza, celo naša lastna prepričanja in načela. To lahko povzroči tekmovalnost po čim večji priljubljenosti in čim manjšem tveganju za zavrnitev drugih članov skupine. Strah pred zavrnitvijo v skupini je lahko tako velik, da povzroči naše mirno gledanje, kako člani naše skupine kritizirajo in napadajo druge posameznike zaradi njihove drugačnosti, pri tem pa sami ne storimo popolnoma ničesar. Primer za to so skupine, ki nastajajo v šolah. Zajemajo lahko skoraj celotno šolsko populacijo z izjemo nekaj posameznikov, ki so izločeni zaradi svoje drugačnosti. V tem pogledu skupine slabo vplivajo na svojo okolico, saj povzročajo, da njeni člani ne čutijo simpatije do prizadetih in se preprosto ne počutijo krive za nastalo dogajanje.

Skupine se med seboj lahko povezujejo v tolpe. V redkih primerih je lahko edini dokaz za pripadnost določeni tolpi ta, da pokažeš, kako zloben si do njenih nepripadnikov. Vodja takšne skupine je običajno najuspešnejši ustrahovalec, pri čemer ne gre nujno za telesno ustrahovanje, saj se »odlikuje« tudi pri nadzorovanju ljudi (Hibbert, 2006).

4.2 Doživljanje ustrahovanja

Različni razlogi silijo ljudi v ustrahovanje drugih. Lahko gre za posnemanje vedenjskega vzorca, ki so ga bili deležni doma pri svojih starših ali pa gre za postavljanje pred svojimi vrstniki. Dejstvo je, da pogosto ustrahovani ljudje naprej ustrahujejo druge, kar povzroča »verižno« ustrahovanje.

Reakcije ljudi na doživeto ustrahovanje so različne. Nekateri postanejo tihi, razdražljivi, nervozni, zamorjeni, se delajo bolne ali pa se preprosto skušajo izogibati ustrahovalcu. Le-ta pa ne sprevidi vselej, kakšne težave povzroča drugim s svojim vedenjem. Kljub temu da zazna, da je spraval svojo žrtev v stisko, se mu zdi takšno vedenje pravilno. Ustrahovalec se ne zaveda vedno, da je nekoga prizadel. Največkrat je namreč prepričan, da je njegov odnos do vrstnikov-žrtev normalen in zdrav. Ob tem se sam velikokrat počuti povsem nedolžnega. Ko ljudje prenehajo obsojati ustrahovanje, ustrahovalec to razume kot znamenje odobravanja njegovega početja. Pri tem lahko sebe vidi v vlogi vodje, ki grdo ravna s tistimi, ki jih skupina ne mara. Pomembno je, da ga naučimo videti in prepoznati lastne napake ter s tem preprečimo njegovo prepričanje o nepravičnem kaznovanju. Žrtve največkrat verjamejo, da so si grobo, nasilno ravnanje zaslužile, čeprav niso storile ničesar spornega. Zaključimo lahko s trditvijo, da občutki ustrahovalca in žrtve temeljijo na zmotni predstavi samega dogajanja (Hibbert, 2006: 6 - 7).

Ustrahovanje ne zadeva samo storilca in žrtve, vanj je ravno tako vpleten vsak, ki zanj ve ali ga le opazuje. Pogosto prisotnim pričam ustrahovanje vzbuja občutke nemoči in strahu, da bodo same postale naslednja žrtev. Pri tem so močno razburjene, hkrati pa se počutijo krive, ker ne

posredujejo in/ali poiščejo pomoči odraslih. Na ustrahovanje največkrat ne reagirajo zato, ker enostavno ne vejo, kaj naj storijo (Aničič in drugi, 2002).

4.3 Kako ustaviti ustrahovalce

Kako ustaviti strahovalce oz. nsilneže, je eno izmed večnih vprašanj. Možnih odgovorov je veliko, vendar niso vsi uporabni v vsaki situaciji. Temu je tako zaradi situacije same ali zaradi posameznikov, ki so v dogodek vpleteni. Sledi ločen prikaz, kako se na ustrahovanje lahko odzovejo žrtve, odrasli in vrstniki oz. priče.

4.3.1 Žrtve

Žrtve lahko reagirajo na ustrahovanje na različne načine. Noben od teh načinov pa ni zanesljiv v vseh primerih. To je tudi razlog, da mora žrtev vselej sama presoditi, kako se bo v določeni situaciji odzvala. Priporočljivo je, da žrtev ugotovi, zakaj se ustrahovalec vede do nje na tak način. Jo ustrahovalec odkrito kritizira ali v resnici ne sprejema sebe? Sovražijo žrtev tudi drugi vrstniki ali pa se preprosto bojijo delati to, kar je prav? Nihče si v nobenem primeru ne zasluži, da se ga napada! Pri ustrahovanju prisotno sovraštvo ne izhaja iz žrtve ustrahovanja, temveč ga povzročajo lastni problemi ustrahovalca ter strah drugih ljudi pred ustrahovanjem. Sledi nekaj predlogov, ki jih žrtev lahko uporabi pri reagiranju na ustrahovanje:

- **Upreti se:** Takšna reakcija ni priporočljiva zaradi zelo nepredvidljivih posledic. Žrtev le redko z uporom učinkovito preseneti ustrahovalca in s tem prepreči nadaljnje ustrahovanje. Upor žrtve ima lahko ravno nasproten učinek od želenega. Kaznovana je žrtev in ne ustrahovalec, saj znajo ustrahovalci običajno bolje skrivati svoje slabo vedenje kot drugi ljudje.
- **Razvedriti se in preusmeriti pozornost drugam:** Kadar je razlog ustrahovanja dolgočasje, je mogoče pozornost ustrahovalca usmeriti drugam. To se doseže s čimerkoli, kar prekriža ustrahovalčev načrt. Pod pogojem, da je žrtev umirjena in se ne prične sama nesprejemljivo vesti ter si postopoma pridobi ustrahovalčevo zaupanje, lahko z njim sklene celo prijateljstvo. Sklenitev prijateljstva z ustrahovalcem ima tudi svojo slabo stran, saj se lahko konča tako, da mora žrtev zaradi svoje varnosti začeti ustrahovati druge ali početi druge neprimerne stvari.
- **Ignoriranje:** Učinkovito je, če se za besedno ustrahovanje žrtev preprosto ne zmeni. Ustrahovalci na ta način ne dosežejo želenega učinka, hkrati sami izpadejo smešno ali celo neumno. Če žrtev dovolj dolgo potrpežljivo vztraja pri ignoriranju ustrahovalca, njen odziv deluje in ustrahovalec odneha.
- **Beg:** Nekateri žrtve se skušajo izogniti ustrahovanju tako, da bežijo pred ustrahovalcem in se izogibajo krajem, kjer se ta nahaja, oz. bi ga bilo moč srečati. Dolgoročno gledano takšna rešitev ni najboljša, lahko pa pomaga v resni situaciji. Vedno ni mogoče bežati pred ustrahovalcem, poleg tega pa mu utegne biti v veliko veselje, če poskuša žrtev ujeti v past. To ga lahko še dodatno motivira in vzpodbuja pri ustrahovanju.
- **Iskanje pomoči:** Večina ljudi poskuša težave reševati sama, česar se ustrahovalci prav dobro zavedajo. Vedo, da si je pogosto težko priznati, da ne znaš poskrbeti sam zase, se zase potegniti. Vedo tudi, da je težko povedati drugim, kaj se ti dogaja, z leti pa postaja taka izpoved vse težja. Poleg tega nihče ne želi biti tožljivec. Odrasli ne spregledajo vedno, da je posamezen otrok ustrahovan, čeprav je otroku to popolnoma jasno. Marsikdo se sramuje iskanja pomoči v krizni situaciji. Če se s kom pogovoriš o svoji stiski, to še ni tožarjenje. Če zamolčiš, kaj se ti dogaja in kako se ob tem počutiš, se stanje lahko še poslabša (Hibbert, 2006: 41).

- Od vseh opisanih primerov odzivanja žrtve na ustrahovanje se je kot najbolj učinkovita izkazala pomoč odrasle osebe. Zapomniti si velja, da žrtve ne reagirajo enako, in da so tudi tiste, ki ne jokajo in ne kličejo na pomoč, prestrašene in potrebujejo pomoč odraslih.

4.3.2 Odrasli

Takoj na začetku opozarjamo, naj bodo odrasli pazljivi in previdni pri nujenju svoje pomoči ustrahovanim otrokom. Otroci si namreč včasih izmišljajo raznorazne zgodbe ali namerno izzivajo kršitve pravil samo zato, da drugim povzročajo težave.

Odrasli lahko žrtvam ustrahovanja pomagajo pri razmisleku, kako in zakaj so bili ustrahovani, ter kako naj razvijejo ustrezne veščine, da naslednjič ne bodo tako lahek plen ustrahovalcev. Odrasli lahko mladostnikom pomagajo tudi pri organizaciji podpornih skupin za žrtve ustrahovanja.

4.3.3 Vrstniki - priče

Na splošno si ljudje v večini primerov želimo, da bi bili dovolj pogumni za pomoč nekomu, s katerim grdo ravnajo. V resnici se le malokdo odloči za ta korak in tvega svojo vpletenost. Manjša ko je priljubljenost žrtve, večje je tveganje. Zato je za otroke pomoč nepriljubljeni osebi zelo pogumna odločitev. Sledi še nekaj možnosti, ki se jih lahko poslužijo priče:

- **Ignoriranje:** prepričaš se, da je ustrahovalec sprevidel, da se ne strinjaš z njegovim početjem.
- **Neodobravanje:** ustrahovalcu predlagaš, naj preneha s svojim početjem, saj si mnenja, da ne ravna pravilno.
- **Obramba:** aktivno braniš žrtev, kar utegne biti tvegano, zato je priporočljiv temeljit predhodni razmislek o tem.
- **Oblikovanje koalicije:** tveganje je manjše kot pri posameznikovi obrambi žrtve. Priče lahko družno pomagajo žrtvi, npr. tako, da budno opazujejo okolico.
- **Poročanje učitelju:** žrtve se zelo nerade zatečejo s svojo zgodbo po pomoč k učitelju ali drugi odgovorni odrasli osebi. Opazovalci so glede tega manj obremenjeni in lahko sami povejo odraslim, kaj se dogaja (Hibbert, 2006).

5 ODNOS DRUŽBE DO NASILJA

Ekonomski in socialni vzroki, revščina neenake možnosti med ljudmi, kršenje človekovih pravic in drugo povzročajo frustracije v družbi, ki so vzrok za posameznikovo jezo, nasilje, teror in vojne. Negotovost, strah, jeza, frustracije in nasilje so stresne situacije tako za posameznika kot za celotno družbo. Uničujejo človekov odnos do samega sebe ter spoštovanje in vrednotenje življenja drugih ljudi. Boljša izobrazba, možnost zaposlitve, zdravstvena oskrba, posebna skrb za otroke, skrb za človeka vredno življenje in samovrednotenje je le nekaj izmed možnosti, ki omogočajo zmanjšanje jeze, agresije in nasilja v družbi.

Tudi znotraj naroda lahko pride do naraščanja jeze, agresija in s tem posledično nasilja, ki je usmerjeno v državi živeče manjšine. Opisan pojav je še posebej opazen v državah, kjer je prebivalstvo mešane narodnosti, religije, kulture in se med seboj precej razlikuje (Kristančič, 2002).

Odrasli mnogokrat napačno idealizirano pojmujejo otroštvo kot obdobje velike sreče in brezskrbnosti. Tudi otrok lahko doživlja stres, stiske in krize. Takrat njegovo otroštvo

zagotovo ni srečno. Nekateri odrasli zastopajo stališče, da se morajo otroci spopasti s težkimi izkušnjami. Naučiti se morajo neodvisnosti, si zaupati in ne kar naprej iskati pomoč drugih. Vsak človek ima pravico biti jezen, ljubosumen, žalosten in nemočen, tudi otroci. S tem jih morajo odrasli seznaniti, jim prisluhniti in jim pomagati razumeti svoja čustva. Spoznavanje in razumevanje svojih čustev pa še ni dovolj. Otroka je treba tudi poučiti, kako naj se z določenimi čustvi sooči ter mu predstaviti različne odzive, ki jih ima na voljo (Miller, 2000).

5.1 Dejavniki, povezani z nasiljem

Obstaja kar nekaj dejavnikov, povezanih z nasiljem. V nadaljevanju je nekaj izmed njih naštetih ter nekoliko obširneje pojasnenih.

5.1.1 Družba

Družba si lahko prizadeva za zmanjševanje nasilja z zagovarjanjem enakih pravic in možnosti za vse ljudi. Zato je pomembno, da družba kot celota reagira ob vsakem pojavu nasilja, ga obsodi in sankcionira povzročitelje. S takim vedenjem pomagamo zmanjševati količino nasilja, v nasprotnem primeru pa nasilje dejansko dovoljujemo. Odsotnost vrednot v družbi je eden izmed kritičnih dejavnikov, ki nasilje še dodatno vzpodbuja (Kuhar, 1999).

5.1.2 Družina

»Družina spodbuja nasilje s prenašanjem nasilnih vzorcev reagiranja in komunikacije s staršev na otroke. Če se otrok v otroštvu nauči predvsem nasilnega reagiranja v konfliktih in če njegova starša samo z vpitjem in nasilno komunikacijo rešujeta probleme, potem je velika verjetnost, da bo tudi otrok, ko bo v življenju naletel na problem, do rešitve prišel z nasiljem. Odraščanje in življenje v nasilni družini tako pomeni večjo verjetnost prevzemanja nasilnih vzorcev vedenja, a ne nujno. Mnogi ljudje, ki so bili žrtve nasilja v otroštvu, v odraslosti niso nasilni. Prav zato je vsak nasilnež odgovoren za svoje nasilje, saj se mu lahko izogne in za rešitev problema izbere nenasilno sredstvo« (Kuhar, 1999: 30). Starši naj vzgajajo otroke raje z besedami in ne z nasiljem, kot je npr. kaznovanje s pretepanjem.

Ljudje imajo marsikdaj zmotna prepričanja. Eno izmed njih je pogosto mišljenje fantov, da se od njih pričakuje, da se bodo pretepali. Temu je morda vzrok dopovedovanje odraslih (staršev), da fantje ne jočejo. Iz tega sledi, da marsikateri fant ne želi pokazati svojih čustev. Pri tem lahko celo trdi, da čustev sploh nima. Zmotnih pa je tudi kar nekaj vzgojnih pristopov. Ti so: (1) razvržane družine; (2) vzgoja v izobilju; (3) vzgoja v sistematičnem izogibanju naporom in bolečini; (4) dopuščanje pretiranega zadrževanja v virtualnem svetu; (5) vzgoja v odsotnosti spoštovanja in svetega ter (6) vzgoja brez omejitev in kazni, brez zavedanja o majhnosti človeka in veličini narave. Zmotni vzgojni pristopi zagotovo prispevajo k naraščajočemu številu mladih, ki doživljajo hude notranje stiske, ki jim, kljub podpori družine in širše socialne mreže ter skrbi družbe, sami niso kos (<http://www.zzv-ce.si/unlimitpages.asp?id=370>).

Medsebojno neomajno zaupanje otrok in staršev prepreči nastanek marsikaterih težav, če pa že te nastanejo, niso nerešljive. Otrok mora biti prepričan, da lahko v vsakem trenutku zaupa staršem svoje težave, pa naj bo to slaba ocena v šoli ali nasilen dogodek. Pomembno je, da se starši z otrokom o vsem mirno pogovorijo. S tem mu dajo vedeti, da jim lahko zaupa, ter da je strah o neprijetnih posledicah z njihove strani nepotreben. Če ni potrebne zaupljivosti med starši in otroki ter otroki in starši, išče otrok drugod osebe, ki bi jim lahko zaupal. To pa lahko pomeni za starše še večji problem.

Nemalokrat se odrasli sprašujejo, zakaj so otroci, ki »imajo vendar vse« tako agresivni. Ne vejo, kaj naj še storijo, da bi bil otrok zadovoljen in bi jim pokazal vsaj malo hvaležnosti za vse materialne dobrine, ki mu jih nudijo. Toda vse te dobrine nimajo ničesar skupnega z resnično starševsko ljubeznijo, ki jo otrok potrebuje. Starši se ne zavedajo, da so njihovi »razvajeni« in svobodno vzgajani otroci pogosto osamljeni, nerazumljeni in prestrašeni. Svojim otrokom največkrat ravno tisti starši, ki jih razvajajo, niso sposobni nuditi resničnega zavetja in opore. Trdo delo za zagotovitev »materialnega bogastva« jim vzame ves čas in energijo, ki bi bila, vsaj v določeni meri, lahko namenjena ukvarjanju z otrokom. Tako ravnanje ima nedvomno določene posledice (Erb, 1997).

5.1.3 Neenakomerna porazdelitev moči

»Navkljub prizadevanjem in celo zakonskim določbam, ki naj bi izenačile družbene pozicije moških in žensk, so prvi še vedno nosilci moči. Zaradi tega si lahko dovolijo nasilje, saj so ženske in nekatere druge družbene skupine odvisne od njih in imajo v primerjavi z njimi bistveno manj moči. Predstave o pravih moških kot močnih, neženskih in brez čustev ravno tako spodbujajo nasilje, predvsem med samimi moškimi, ki drug drugemu dokazujejo, da so pravi moški« (Kuhar, 1999: 31).

Podobo prave moškosti so ameriški psihologi strnili v štiri zahteve, ki naj bi jih »pravi« moški izpolnjeval: (1) Moškost je vedno nasprotje ženskosti. (2) Moškost se meri z močjo, uspehom, bogastvom in statusom. (3) Moškost pomeni ostati miren in zanesljiv v času krize. Čustva so postranska zadeva, saj fantje ne jokajo. (4) Moški mora tvegati in imeti avtoriteto.

5.1.4 Avtoritarnost

Avtoritarnost je metoda vsiljevanja in izsiljevanja in je v nekem smislu orožje za agresivni napad. Poslužujejo se je tisti ljudje, ki drugače ne znajo obvladovati situacije. V avtoritarni vzgoji prevladujejo samo ukazi, sestavljeni iz velelnikov, kot so: »Ne smeš! Moraš! Stori brž! Zapovedujem pa pika! Če jaz rečem, potem ...!« Avtoritarnost ne pozna demokracije in dogovarjanja. Njen učinek je zlom mnogih mladih ljudi.

Avtoritarni oče preklinja, otroka pa udari po ustih, če ta ponovi katero izmed kletvic, ki jih je slišal od njega (in bil prepričan, da ni z njihovo uporabo nič narobe). Avtoritaren je tudi tisti, ki od drugih zahteva eno, sam pa dela ravno nasprotno. Primer za to je lastno prekomerno pitje alkohola in zahtevana treznost drugih. Avtoritarnež zahteva in pričakuje, da bodo njegove zapovedi vsi ubogali (Ciglar, 1992).

5.1.5 Brezposelnost

Brezposelnost je tesno povezana z družbo samo, saj je ena od oblik prikazovanja neurejenih razmer v družbi. Brezposelnost lahko povzroči pri posamezniku občutke negotovosti in nemoči, ti pa lahko vodijo do izbire nasilja za doseg želenih ciljev in pravic (Kuhar, 1999).

5.1.6 Mediji

Mediji, podobno kot družina, na svoj način vzgajajo, poučujejo in prenašajo vzorce vedenja med ljudi.

Z reklamami se srečujemo na vsakem koraku; letaki v poštnih nabiralnikih in na vetrobranskih steklih avtomobilov, reklame v časopisih in revijah, ob cestah stojijo reklamni panoji z majhnimi in velikimi plakati, reklamni oglasi prek radijskih in televizijskih sprejemnikov itd. Že samo množično pojavljanje raznoraznih reklam v različnih oblikah

nakazuje na veliko vsiljivost, in s tem nasilnost, ki jo reklame povzročajo. Poleg tega velja omeniti, da je namen nekaterih reklam manipuliranje z našimi čustvi in nagoni, kar vpliva na spreminjanje naših vrednot in načel (http://www.cdk.si/soutripanje/st40/custveno_nasilje.htm). Sredstva javnega obveščanja nas hkrati uvajajo v svet potrošništva, kjer si je treba vse prigrabiti.

Televizijski aparati in televizijski programi nam omogočajo prikazovanje vsega, kar smo posneli. Posneli pa smo resnično vse, vsako nesrečo, vsak uboj. Zaželeno je, da čim več ljudi vidi posnetke. Sledi mnogo besed in mnogo komentarjev in vedno se najde kdo, ki je ravnal pravilno in je junak dogodka. Premalo se zavedamo, da s takim ravnanjem tudi pripomoremo h gojenju nasilja v družbi (Ciglar, 1992). Tu so še številni filmi (zlasti ameriški), nakopičeni z nepotrebnim nasiljem, in pogovorne oddaje, izmed katerih sta nabolj znana šova Ricki-ja Lake-a in Jerry-ja Springer-ja, za katere se nehote vprašamo, če ni morda njihov namen proizvodnja čustvenega nasilja. K porastu oz. vzdrževanju nasilja prispeva tudi prikazovanje nasilnih risank. Otroci se tako preko televizije soočajo z agresivnim reševanjem problemov, ki je v večini primerov prikazano kot učinkovito. Učinkovitost in uporabnost prikazane agresivnosti tako s posnemanjem preverjajo v šoli, na dvoriščih, na ulici in še kje. Dejstvo je tudi, da odkriva policija vse več kaznivih dejanj, storjenih po vzorcu iz nasilnega filma³. Poleg tega vedo vzgojitelji v vrtcih in učitelji v šolah povedati, kako je iz nasilnega obnašanja otrok ob ponedeljkih mogoče natančno razbrati, kaj so gledali čez vikend (Erb, 1997).

Mediji s svojimi sporočili vplivajo na gledalčeve vedenjske vzorce, pri čemer še posebej izstopajo naslednji trije vplivi: (1) gledalec priznava agresivne vedenjske vzorce oz. se nauči tovrstnega reagiranja; (2) pogosto srečevanje z nasiljem v medijih zmanjša gledalčevo občutljivost za nasilje in (3) marsikaterega gledalca postane strah (Petrovec, 2003: 9). Vsakodnevno soočanje z novicami o nasilju ustvarja predstavo, da živimo v zelo nasilnem in nevarnem svetu. Delno je to res. Pri tem pa pozabljamo, da je naš svet tudi lep in prijazen, le da taki, nesenzacionalni, dogodki medije ne zanimajo pretirano. Morda zato, ker se zgodbe o aferah, nasilju, krvi in nezaslišanih stvareh veliko bolje prodajajo. Ne glede na to bi lahko poleg črne kronike uvedli tudi belo kroniko z novicami o lepih, prijetnih dogodkih, ki bi vnesle nekoliko miru v naša življenja.

Nasilno vsebino medijev je moč omejevati z ozaveščanjem gledalcev o vplivih nasilja in z izogibanjem mehanizmom, ki bi lahko sprožili nezaželeno vedenje pri dovzetnejših posameznikih. Zaradi pravice do informacij, ki jo javnost ima, cenzura ni najboljša rešitev. Cenzura ustvarja fenomen »prepovedanega sadu«, ki je ravno zaradi svoje prepovedanosti zato še toliko bolj vabljev in ustvarja razmere za nastanek črnega trga (Petrovec, 2003).

Zelo pomembno je tudi, kako je vsak posamezen primer nasilja predstavljen v medijih; kako ti predstavijo delo strokovnjakov, njihove ukrepi, njihova mnenja, kako predstavijo celotno delovanje sistema ter vladnih in nevladnih institucij. Od tega je v veliki meri odvisen (čustveni) odziv javnosti in oblikovanje splošne družbene klime (Kristančič, 2002).

³ Več o tem je pisal D. Petrovec v svoji knjigi *Mediji in nasilje. Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*, poglavje 2.2. Nekaj primerov iz Združenih držav Amerike, str. 19 – 20.

5.1.7 Igrače za nasilje

Že od majhnega otroka pričakujemo, da bo močan in samostojen. Da bi ga utrdili v svojih prepričanjih in pričakovanjih, mu potisnemo v roke igrače, ki predstavljajo orožje. Tako sobe nekaterih otrok bolj spominjajo na vojaška skladišča ali vojašnice. Zakaj se odrasli ne zadovoljimo s prijaznimi igračami za otroke in ne dopuščamo v zadostni meri, da bi otroci še naprej živeli svojo, skozi naše oči gledano, brezskrbno mladost? Zakaj si prizadevamo, da bi otroci vse prehitro odrasli in spoznali kruti svet odraslih (Ciglar, 1992)? Ob tem bi se morali zamisliti, zakaj dopuščamo, da lahko otroci nemoteno kupujejo računalniške igre, namenjene odraslim. Zakaj si v kinematografih lahko ogledujejo filme namenjene odraslim, to je filme, ki so kategorizirani kot filmi z nasilno vsebino. Zakaj postavljamo določena pravila, nato pa jih sami kršimo? Se res 'vse' vrti samo okrog zaslužka? Je denar res več vreden kot skupno družinsko življenje, pogovori in posvečanje drug drugemu?

5.1.8 Alkohol

Uživanje alkohola škoduje jasni presoji in procesu dojemanja informacij. Ljudje postanejo pod vplivom alkohola mnogo manj previdni. Pri pijanih ljudeh obstaja veliko večja verjetnost, da doživljajo slučajne oz. nebitvene dogodke kot dogodke, storjene z namenom in se zato vedejo agresivneje, kot bi bilo potrebno in zaželeno (<http://en.wikipedia.org/wiki/Aggression>).

Družina in vzgoja v družbi si zaslužita več pozornosti. Več kot družinske vrednote in oblikovanje posameznikove osebnosti so vredni in povzdigovani individualizem, tekmovanje, pridobivanje bogastva in elitizem.

Erb predpostavlja, da je eden izmed vzrokov za nasilje v družbi tudi ta, da smo se ljudje »preveč razrasli«, kar pomeni, da nas je številčno preveč. S prizadevanjem po zadovoljevanju vsakodnevnih potreb po hrani, obleki, stanovanju in drugih dobrinah vstopamo v zasebnost drugih ljudi. Ta prosek je dvosmeren ter povzroča občutke utesnenosti in ogroženosti. Dodatno se zaplete ob zavedanju enakih

potreb prebivalstva, pomanjkanju hrane, onesnaževanju okolja in s tem nastajanju nevarnih razmer, praznenju izvorov energije, uničevanju naravnih ekosistemov, neenakomerni porazdelitvi surovin itd., kar povzroča vse večje težave pri prilagajanju ter v boju za preživetje sili ljudi k nasilju (Erb, 1997).

6 ZAKLJUČEK

Napadalnost in nasilje sta znana od nastanka človeštva dalje. Ljudem sta omogočala preživetje. Toda ali je nujno nasilje uporabljati na vsakem našem koraku za lažjo dosego naših ciljev? In zakaj tolikšno presenečenje in ogorčenje, če otroci posnemajo nasilno vedenje odraslih, ki so ga po možnosti deležni doma, in mislijo, da je njihovo ravnanje pravilno? Otroci posnemajo tudi vedenje, ki jim ga v različnih oblikah posreduje okolica. Za primer omenimo filmsko streljanje, ki je za filmske junake brez (resnejših) posledic. Otroci vedo, da smrt in kri na televiziji nista pravi. To pa nemalokrat pripelje do tega, da se otroci v večini ne zavedajo, da se v resničnem življenju obračuni s streljanjem ali uporabo drugačnega orožja končajo z veliko drugačnimi posledicami. Tudi to je eden izmed razlogov, zaradi katerih je potrebno in dobro, da se ljudje med seboj veliko pogovarjamo, tako odrasli z odraslimi kot odrasli z otroki in obratno.

Nenehno se moramo spraševati, na katere vzroke za pojav nasilja lahko vplivamo in na katere ne moremo, kaj je (tudi) odvisno od nas in kaj ni ter kako lahko čim boljše in čim uspešneje vplivamo na najbolj ugoden razplet.

Dobro in koristno je delovanje mnogih nevladnih organizacij, ki nudijo pomoč in zaščito različnim oblikam žrtev v stiski. Toda tudi te organizacije so v nekem smislu proaktivni organ, organ za preprečevanje nadaljevanja nečesa, kar se je že zgodilo. Delovanje takih organizacij bi bilo manj potrebno, če bi ljudje znali na primeren način izražati svoja čustva. Primernega izražanja čustev se je treba naučiti, žal pa ni vedno primeren učitelj na voljo takrat, ko bi ga najbolj potrebovali. Naučiti se moramo biti strpni do soljudi. Upoštevati želje in način razmišljanja drugih ljudi. Zaupanje, odprtost, sprejemanje in povezanost so bistveni pri dobrem medsebojnem razumevanju ljudi, sožitju in ne-potrebi po uporabi nasilja.

Na splošno pokažemo ljudje veliko več zanimanja za nasilne dogodke, afere ali druge tragične pripetljaje kot za srečne, razveseljujoče novice. Z vsem gorjem in nasilnostjo, s katerima smo seznanjeni, tolažimo sami sebe, da ne gre le nam slabo, temveč tudi drugim. Druga možnost je, da s pomočjo tragičnih dogodkov, ki se godijo po svetu, ki se dogajajo drugim, povzdiguje svoja lastna življenja in svojo lastno dobrobit. Poleg tega si včasih težko zamišljamo, da bi bili lahko mi sami žrtev določene oblike nasilja ali kake druge katastrofe. Namesto takšnega načina razmišljanja bi lahko naredili več zase in za sočloveka.

Vrstniškemu nasilju, ki je v preteklosti veljalo za nekaj povsem običajnega in se ga je obravnavalo kot sestavni del mladostnikovega razvoja, se šele v zadnjem času posveča več pozornosti. Kakršnokoli nasilje lahko pusti velike negativne psiho-socialne posledice na posameznikih. Zato si predvsem otroci zaslužijo, da jim kot odrasli namenimo veliko svojega časa in se jim v polni meri vsakodnevno posvečamo.

Znotraj odnosa družbe do nasilja se skrivajo dejavniki, ki so povezani z nasiljem in ga v posrednem ali neposrednem smislu lahko tudi sprožajo. Taki dejavniki so: družba, družina, neenakomerna porazdelitev moči, avtoritarnost, brezposelnost, igrače za nasilje, mediji itd.

Pri vsakodnevem spremljanju novic, ki nam jih posredujejo mediji ali bolje rečeno, s katerimi nas, velikokrat brez lastnega privolenja, zasipajo mediji, je vprašanje, koliko se v celoti zavedamo dejstva, da mediji še zdaleč ne prikazujejo vsega, kar se po svetu dogaja. Prikazujejo le en majhen delček celote, ki niti ne zajema vseh področij življenja. Izhajajoč iz omenjenega lahko predpostavimo, da obstoj nasilja ni tako vseobsegajoč, kot je prikazan. Toda to še zdaleč ne opravičuje njegovega pojava! Ne glede na to, da medijem prinašajo največ dobička objave krvavih in drugače krvoločnih zgodb, bi le-ti lahko v znatno večji meri pozivali k strpnosti in tolerantnosti med ljudmi.

Vsako ravnanje, ki povzroča drugemu bolečino ali strah, je resen rizični dejavnik. Da bi tako ravnanje preprečili, ne smemo dovoliti, da se kaj takega nemoteno nadaljuje.

7 LITERATURA

- Aničić, K.; Lešnik, D. M. (ur.); Plaz, A.; Vanček, N.; Verbnik, T. D.; Veselič, Š. in Zabukovec, K. K. (2002). *Nasilje – nenasilje*. Ljubljana, i2.
- Chalvin, M. J. (2004). *Kako preprečiti konflikte*. Radovljica, Didakta.

- Ciglar, T. (1992). *Vzgajajmo brez nasilja*. Ljubljana, Katehetski center – Knjižice.
- Erb, H. M. (1997). *Otroci in nasilje*. Ljubljana, Kres.
- Hibbert, A. (2006). *Zakaj ljudje ustrahujejo?* Ljubljana, Grlica.
- Košir, M. (1996). *Vzgoja za medije: prvi slovenski učbenik za starše, vzgojitelje in učitelje*. Ljubljana, DZS.
- Krapež, B. *Čustveno nasilje. Resen družben problem*. Članek je bil dobljen 4. 3. 2008 na spletni strani http://www.cdk.si/soutripanje/st40/custveno_nasilje.htm
- Kristančič, A. (2002). *Socializacija agresije*. Ljubljana, Združenje svetovalnih delavcev Slovenije.
- Kuhar, R. in drugi (1999). *O nasilju. Priročnik za usposabljanje*. Ljubljana, Društvo za nenasilno komuniciranje.
- *Managing Aggression in Children*. DuPage County Health Department. Besedilo je bilo dobljeno 1. 4. 2008 na spletni strani http://www.dupagehealth.org/health_ed/parent_managing.html.
- Miller, K. (2000). *Otrok v stiski*. Ljubljana, Educy. *Nasilje nad vrstniki. Zaščitimo otroka pred nasiljem*. Članek je bil dobljen 18. 3. 2008 na spletni strani Ministrstva za notranje zadeve, Policija <http://www.policija.si/portal//preventiva/kriminal/NasiljeNadVrstniki.php>
- Petrovec, D. (2003). *Mediji in nasilje. Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2007 – 2011 (ReNPPZK0711) (2007). Uradni list RS, št. 40/2007.
- Sanders, P. (1999). *Ustrahovanje*. Ljubljana, DZS.
- Zavod za zdravstveno varstvo Celje. Sporočilo za medije. *Samopoškodbe so izraz skrajnih stisk in klic po pomoči*. V zadnjih letih narašča samopoškodbeno vedenje med mladostniki. Posebnega pomena je posameznikova temeljna oprema za soočanje s problemi življenj. Članek je bil dobljen 4. 3. 2008 na spletni strani <http://www.zzv-ce.si/unlimitpages.asp?id=370>